

FoU program: sociala innovationer

Inledning

Inför den nya Örebroregionens bildande har den politiska ledningen uppsatt ett mål om att i samverkan med olika regionala aktörer etablera ett regionalt partnerskap för sociala innovationer. En viktig anledning är att länets innovationsstödjande system idag saknar strukturer för sådana sociala innovationer. På ett övergripande plan förväntas satsningen bidra till att stärka regionens konkurrenskraft och öka den regionala attraktiviteten samt med demokratisk förankring minska de ekonomiska och sociala klyftorna i länet. Förhoppningen är att satsningen ska bidra till att bättre hantera många av dagens demografiska, kulturella, ekonomiska och miljömässiga utmaningar i länet.

Redan tidigt i denna process togs kontakt med olika forskare vid Örebro universitet med förfrågan om intresse att medverka i vad som föreslogs kunna bli ett vetenskapligt råd som parallellt och i samverkan med ovan nämnda partnerskap kan ge vetenskapligt stöd till utvecklingen. Ett sådant FoU-råd förväntas då bedriva forskning om och bidra med kunskapsutveckling och processuellt stöd i samband med olika innovationsförsök. Ett sådant FoU-råd med en bred, tvärvetenskaplig förankring har sedermera bildats. Rådet består idag av forskare från statskunskap, socialt arbete, företagsekonomi, kulturgeografi, folkhälsovetenskap, musikvetenskap, genusvetenskap, nationalekonomi samt sociologi. Föreliggande skrift utgör FoU-rådets verksamhetsprogram antaget den 6/5-2014.

Vad är en social innovation?

Begreppet sociala innovationer är relativt nytt såväl inom samhällsvetenskaplig forskning som bland olika aktörer som arbetar med samhällsplanering och utveckling. Nya begrepp, i synnerhet sådana som tidigt får en användning såväl inom ramen för den samhällspolitiska debatten som inom forskarvärlden, får ofta olika betydelser i olika sammanhang. Så också med detta begrepp. Det har kort sagt inte hunnit få en definatorisk skärpa. De deltagande i FoU-rådet beslutade därför tidigt att starta en sådan definatorisk diskussion i syfte att ringa in själva grunden för kommande samarbeten inom och utanför akademien. Ett gemensamt drag i den forskning om sociala innovationer som trots allt existerar är just betoningen öppenhet och mångvetenskaplighet. Forskningen påpekar också vikten av öppenhet avseende olika ämnens begreppsanvändning, studieobjekt och metoder. Ett naturligt led i diskussionen inom rådet blev därför att varje i rådet ingående universitetsämne fick chansen att utveckla sin syn på begreppet. Detta avspeglas i de bilagor som medföljer detta program. Diskussionen om

begreppet är på intet sätt avslutad utan pågår och kommer att pågå i takt med att rådets arbete och samarbete med aktörer i regionen utvecklas vidare. Vi ser sålunda begreppsutvecklingen som något som måste ske i samklang med utvecklingen av rådets praxis. En förutsättning är dock att vi utgår från en s.k. arbetande definition, en grundläggande förståelse och ett slags minsta gemensamma nämnare för det vidare arbetet. Det är sålunda en sådan som presenteras här.

I en sammanfattande text från utredningen om regionalt partnerskap (Bro, Hedfeldt, Andersson 2013-11-11) definieras en social innovation som ”en ny lösning som är social både vad gäller mål och medel, och som möter sociala behov bättre än tidigare alternativ, främst genom insatser som inte primärt motiveras ekonomiskt”. Här framhålls vidare att

sociala innovationer är insatser som förbättrar vad som saknas eller inte fungerar i samhällsstrukturen. Där det traditionella samhällssystemet inte ensamt klarar av att bemöta framtidens utmaningar är sociala innovationer viktiga för att uppnå en hållbar utveckling. En social innovation utgår från ett socialt problem och skapar ett värde.

Innovationsbegreppet i sig betyder utvecklandet av något nytt, epitetet ”social” handlar sedan således om förbättrade lösningar i frågor och verksamheter som berör sociala relationer och problem, samhällslivet i allmänhet. Begreppet avser då fånga såväl att medlen för att nå sådana lösningar utvecklas och handhas, inte ovanifrån eller utifrån utan underifrån och inom ramen för medborgares aktiviteter i det civila samhället. I en nyutkommen bok om sociala innovationer (Rönning et al. 2013) ges fyra exempel på sociala innovationers karaktär:

1. En sådan innebär en ny lösning på ett samhällsproblem, som är mer effektiv, ändamålsenlig, hållbar eller rättvis än befintliga lösningar, och där det värde som skapas kommer hela samhället och inte enskilda individer till del;
2. Sociala innovationer är innovationer som är sociala när det gäller såväl mål som medel. Specifikt definierar vi sociala innovationer som nya idéer (produkter, tjänster och modeller) som samtidigt tillfredsställer samhällsliga behov (mer effektivt än alternativen) och ger upphov till nya sociala relationer eller samarbeten. Det är innovationer som inte bara gagnar samhället utan också förstärker samhällets handlingskapacitet;
3. Sociala innovationer innebär skapandet och implementeringen av nya lösningar för hur människor kan organisera gemensamma aktiviteter, eller socialt integrerande, för att uppnå ett eller flera gemensamma mål;

4. Sociala innovationer innebär skapandet och implementeringen av nya lösningar rörande välfärdstjänster för att lösa samhällsproblem.

Kraven på den sociala innovationens kraft och genomslag varierar mellan radikala och inkrementella innovationer. En radikal innovation kännetecknas av en revolutionerande verkan – som t.ex. uppfinnandet av glödlampan – där det sker ett radikalt brott med det föregående. Radikala innovationer kallas då oftast *diskontinuerliga* av just detta skäl. Den inkrementella innovationen däremot sker med ”små steg i samma riktning” och kallas för en *kontinuerlig* innovation. Även sådana kan leda till radikala förändringar som bryter med det förflutna, men utan den dramatik som kännetecknar den diskontinuerliga innovationen (ibid:17).

Dessa karakteristika kan relateras till olika ansatser att adressera sociala innovationer. Ett särdrag i dessa ansatser är den vikt som läggs vid själva innovationsprocessen, dvs. vid utvecklingen av nya organisationsformer och interaktioner som respons till de sociala omständigheter som utgör fokus. Tre typer av ansatser kan identifieras vilka sinsemellan skapar förutsättningar för varandra (Bepa-rapporten, sid 43 f.)¹. Gemensamt för dessa ansatser är att intresset riktas på att åstadkomma effekter i termer av ’outcomes’ eller ’impact’. En första ansats fokuserar på sociala behov hos olika utsatta grupper i samhället som traditionellt inte adresseras av marknaden eller nuvarande institutioner. Publikt entreprenörskap och gräsrotsinitiativ för sociala innovationer kan lämpligen placeras inom denna ansats. Den andra ansatsen fokuserar på samhällsrelaterade utmaningar där gränssnittet mellan sociala- samt ekonomiska aspekter suddas ut och lösningar riktas till samhället i stort. En tredje ansats fokuserar på behovet att reformera samhället i en riktning mot ökad delaktighet där ”empowerment” och lärande ses som källor och resultat för samhällets välfärd och medborgarnas ökade välbefinnande.

Begreppet sociala innovationer överlappar delvis begreppet social ekonomi. I samhällsforskningen förstås social ekonomi som en tredje sektor mellan den privata marknadsekonomin och den offentliga sektorn. Till den sociala ekonomin räknas kooperativ verksamhet, icke-vinstdrivande organisationer och ren välgörenhet. Forskning om social ekonomi sätter in denna tredje sektor i ett bredare politisk-ekonomiskt sammanhang och

---

¹ Empowering people, driving change: Social innovation in the European Union, Bureau of European Policy Advisers, European Commission, 2011.

undersöker dess ekonomiska, politiska och inte minst sociala betydelse. Av särskilt intresse för vårt FoU-råd är den sociala ekonomins betydelse för framväxten av sociala innovationer.

Forskarmedverkan på ett ”nytt fält” för förändring, förnyelse och kunskapsutveckling.

FoU-rådet vill verka som en autonom och organisatoriskt fristående enhet, men samtidigt fungera som en understödjande och stimulerande resurs i relation till de övriga aktörer och organisationer som verkar för utveckling av sociala innovationer. Som framgår av föregående avsnitt handlar sociala innovationer till stor utsträckning om att skapa förutsättningar, understödja, bidra till att individer och kollektiv i civilsamhället själva aktiverar sig och utvecklar lösningar på sociala problem och frågeställningar som berör deras samhälleliga och vardagliga liv. Sociala innovationer kan uppstå som en konsekvens av sådan upplevd problematik hos olika aktörer. Andra aktörer i sammanhanget bör i bästa fall kunna tillhandahålla stöd i olika former för uppstart och kontinuitet i sådana processer. Det finns ett flertal olika institutionella aktörer med makt att initiera och forma olika stödstrukturer för sociala innovationer. Vissa av dessa aktörer kan ha bestämda uppfattningar om mål och medel för att främja lokala gräsrotsinitiativ för sociala innovationer. Betydelsen av olika typer av drivkrafter till social förändring blir särskilt tydliga i studier av olika slags partnerskapsarrangemang mellan den sociala ekonomin och offentlig sektor. Kritik har ofta riktats mot utvecklingsprojekt som initierats ovanifrån på grund av att de saknat legitimitet och flexibilitet och därmed uppfattats som expertstyrda och illa anpassade till den lokala kontextens behov. Initiativ som initieras i ett underifrånperspektiv av de berörda gräsrotterna själva och som har sin utgångspunkt i lokala behov kan å andra sidan sakna legitimitet och mandat hos aktörer som är nödvändiga för innovationernas långsiktiga och varaktiga effekter. Om inte tillräckliga stödstrukturer existerar för att understödja gräsrotsinitiativen kan det bli svårt att trygga varaktigheten och styrkan i de aktiviteter som växer underifrån och följer av vanliga medborgares engagemang. I sammanhanget finns risken för att sociala innovationer som initieras underifrån koopteras in i redan befintliga system. En annan svårighet är att när en viss typ av social innovation väl institutionaliserats så tenderar den att bli föremål för härmning av andra aktörer. Risken blir då att modeller utvecklade i en specifik kontext appliceras på nya kontextuella sammanhang och därför inte har vuxit fram ur där givna förutsättningar – att lösningar söker problemen istället för tvärtom.

FoU-rådet ser som sin roll att med hjälp av den kompetens som finns i rådet fungera som medaktörer men också ”brygga” mellan olika aktörer i innovationsprocesser. Rollen blir då att

hjälpa till med att utreda förutsättningar, ta fram kunskapsunderlag för olika alternativa utvecklingsvägar, agera löpande ”kritiskt öga” genom att understödja reflektion, vara en diskussionspartner och ”bollplank”, utvärdera och bidra till förkovran och kunskapsutveckling via forskning kring såväl processer som resultat och effekter av olika satsningar.

Forskarstöd baserat på mångvetenskap och ämnessamverkan.

Möten mellan skilda erfarenheter, värden och övertygelser ses ofta som en framgångsfaktor för sociala innovationer (Oliveira och Breda-Vazquez 2009). Olikhet och mångfald hos inblandade aktörer är gynnsam för kreativitet och utveckling. Detsamma gäller för forskningen om innovationerna. Om det råder konsensus om något inom forskning om sociala innovationer så är det just om vikten av samverkan mellan olika vetenskapliga discipliner samt öppenhet avseende såväl studieobjekt som metoder och teoretiska utgångspunkter. Den mångvetenskapliga forskningen kan dock ske med olika grad av interaktion mellan olika discipliner.

Vi använder mångvetenskaplighet som sammanfattande begrepp för FoU-rådets forskningsansats, väl medvetna om att begreppet inte har en enkel och omedelbar betydelse. I sin allmänna bredd inrymmer det dock en öppenhet för att prova olika typer av forskningssamarbeten internt och i relation till aktörer utanför akademien. Begreppen *multidisciplinarity*, *interdisciplinarity* och *transdisciplinarity*, representerar vart och ett olika grader av samverkan i en stigande skala. Något förenklat kan man säga att i den flervetenskapliga (multidisciplinarity) ansatsen är forskningsobjektet gemensamt, medan metod och begrepp är disciplinernas egna. I den interdisciplinära approachen är problemformuleringen gemensam medan den metodologiska ramen kan, men behöver inte, vara densamma för alla inblandade discipliner. I transdisciplinär forskning är däremot samarbetet över disciplingränserna mer påtagligt, såväl konkret hos forskarna, som rörande metodologiska och epistemologiska frågor. Här spelar även samverkan med praktiker en viktig roll i forskningen. De olika synsätten utesluter naturligtvis inte varandra, och ser vi till möjligheterna för ämnesövergripande forskning om sociala innovationer här finns utrymme för att undersöka och utveckla olika former och konstellationer för samarbete mellan disciplinerna samt mellan akademi och praktik. Sådant utvecklingsarbete kan sägas vara en ytterligare målsättning för FoU-rådet.

FoU-rådets organisation och konkreta verksamhetsområden

FoU-rådet består i dag av representanter från ämnena företagsekonomi, statskunskap, socialt arbete, folkhälsovetenskap, kulturgeografi, musikvetenskap, genusvetenskap och sociologi. Rådet är ”öppet” till sin karaktär vilket möjliggör för andra ämnen såväl som enskilda intresserade forskare att ansluta sig. Till rådet adjungeras regelbundet representanter från det regionala partnerskapet för sociala innovationer. De olika alternativa uppgifter och insatser som FoU-rådets medlemmar kan tänkas bli involverade i är så här i inledningsskedet naturligtvis öppet för diskussion och kreativ reflektion. Exempel på verksamhetsområden och specifika insatser som dock har diskuterats, och i några fall även initierats, är följeforskning/interaktiv forskning kring gryende innovationsinitiativ, utvärderingar av satsningar för innovationsstödsstrukturer, forskningscirkel, att vara kunskaps- och rådgivningsresurs, seminarieverksamhet, söka medel för specifika forskningsprojekt kring innovationsproblematiken samt att utveckla ett mer inomvetenskapligt forskningsprogram för rådets arbete.